

K DIVADELNOSTI A DRAMATIČNOSTI V ČESKÉM VÝTVARNÉM UMĚNÍ

Jana Brabcová

Z mnoha aspektů, kterými divadlo ovlivnilo české výtvarné umění v 19. století, si všimnu prvku divadelnosti. Při čemž tento termín nechci používat ve smyslu hodnotícím, nesplývá mi s teatralností. Divadelnost mi znamená divadelně orientovaný, divadelně pojatý, divadlu poplatný.

Celá velká oblast historického malířství — ve své době nejvýše ceněná výtvarná disciplína — byla na divadle přímo závislá.^{1/} Pokud si vzpomenete na výstavu, která byla k sympoziu uspořádána před dvěma roky,^{2/} dáte mi asi za pravdu, že většina vystavených historických obrazů působila jako aranžované divadelní výjevy a jenom míra kompoziční zručnosti autorovy, jeho kreslířská a malířská dovednost určily míru věrohodnosti, jíž na nás obraz působil. Takové obrazy vnímáme málokdy spontánně a prožíváme je většinou na základě zkušeností mimovýtvarných. Je to vyprávění, jež se odehrává mimo nás, vyprávění, které dešifrujeme na základě vědomostí historických či literárních a jeho působivost je přímo úměrná autorově schopnosti zkomponovat divadelně účinně výjev. Mezi námi a obrazem zůstává rampa jeviště, na němž se scéna odehrává. Nejsme ti, kteří vnímají a spoluprožívají — jsme diváky. I u neobyčejně zručných, věrohodných kompozic Brožíkových, poučených soudobou historickou malbou francouzskou, nám zůstává tento předěl „divadelní rampy“. Byl tím splněn jeden ze základních požadavků, kladených na výtvarné umění 19. století — požadavek přiblížení skutečného dějiště historické události — požadavek osvěty — zejména pro českou obrozeneckou kulturu požadavek klíčový. Ale každá umělecká disciplína má ještě vlastní zákonitosti, z nichž jeden z nejdůležitějších je požadavek současné /v době vzniku díla aktuální/ výpovědi. Mám pocit, že valná většina historických kompozic, o nichž jsem tu mluvila, měla ambice být nanejvýš aktuální — promluvit prostřednictvím minulé události o dnešku a k dnešku.^{3/} To, že jejich sdělení vyznělo divadelně, má podle mne na svědomí záměna divadelnosti a dramatičnosti. Neboť to měla být dramatičnost, pocit spoluprožívání, který navodí vnitřně konfliktní situace a dialog, dramatičnost, která opravňovala volbu námětu ve vztahu k minulosti a ve vztahu k současnosti. Jedním z důležitých atributů dramatičnosti je dialog. Dialog, v jehož jiskření se osvětlí působnost díla a jehož prostřednictvím bude předáno poslání díla.

Zdá se mi, že kořen záměny divadelního za dramatické tkví v tom, že výtvarníci nedomysleli fakt, že pokud jde o výtvarné dílo, nemůže se emotivně působivý a hlavně výtvarně působivý dialog odehrát v ploše obrazu mezi jednajícími zobrazenými osobami, nýbrž na cestě mezi okem diváka a plochou obrazu. Jedině tak může vzniknout výtvarně dramatická figurální kompozice. Pokud je mi známo, z příkladů historické malby 19. století u nás^{4/} se to beze zbytku podařilo jen Mikoláši Alšovi, zejména v kompozici Setkání Jiřího z Poděbrad s Matyášem Korvínem. Tam zmizel pocit dělicí rampy, tam je naše účast na ději přímá.^{5/} Dramatičnost divadelní

je nahrazena dramatickostí výtvarnou. V diskusním příspěvku není místa pro rozbor a přesnější vyjádření této specifiky, ale domnívám se, že by to stálo za bližší zkoumání. Už proto, že současné výtvarné umění zaměřuje ve svých nejangažovanějších výpovědích opět často dramatickosti divadelnosti.

Poznámky

- ^{1/} Souviselo to jistě s rozkvětem divadla v 19. století. S demokratizací podívané, kterou divadlo beze sporu znamenalo a která vedla ke zvýšené citlivosti pro divadelní vidění.
- ^{2/} Historické vědomí v umění 19. století.
- ^{3/} Je věcí diskuse, které z vystavených obrazů byly už od počátku myšleny jen jako divadelně pojaté ilustrace minulého děje, ale podle dobových dokumentů víme, že většina umělců chtěla svými díly podnítit, burcovat současnost minulostí.
- ^{4/} Krátký diskusní příspěvek záměrně hovoří jen o historické malbě. V této souvislosti je ale zajímavé, že hledáme-li v našem 19. století skutečně dramatickou výtvarnou kompozici, dojdeme ke krajině /Kosárek/.
- ^{5/} Alšův smysl pro čistou výtvarnost byl jeho geniální vlohou. Naše moderní umění se k řadě Alšem instinktivně používaných poznatků dopracovávalo cestou teoretických studií. Obdiv generací následujících pramenil často právě z vědomí naprosté přirozenosti a výtvarné jistoty Alšovy. Známy je výrok Jana Preislera: „... tradice se nedá budovat na náhodě. Ovšem kdyby se lidé rodili s tak silným výtvarným instinktem jako starý Aleš, chtěl bych jí pak s radostí náhodě ponechat.“